

"จาบังติกอ" ผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่า

"Chabang Tiko" : Through the Oral History

อามานี อานุดอแล

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาประวัติศาสตร์ "จาบังติกอ" ผ่านความทรงจำและคำบอกเล่าของชาวบ้าน ผู้เฒ่า ผู้แก่ โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ความเป็นมาของคำว่า "จาบังติกอ" กับการรับรู้ของคนในพื้นที่ "วังเก่าจาบังติกอ" และ "มัสยิดรายอ" เรื่องเล่าผ่านความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้คนวิถีชีวิต: ชาวจาบังติกอในอดีต

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของ จาบังติกอ วังเก่าจาบังติกอ และมัสยิดรายอ ในความทรงจำของชาวบ้าน ประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้เชื่อมโยงกับเอกสารลายลักษณ์ที่คนทั่วไปรับรู้ และบางส่วนเป็นความทรงจำผ่านการเล่าต่ออีกทอดหนึ่ง ทางด้านวิถีชีวิตและความเชื่อ ผู้คนบางส่วนยังเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในตัวบุคคล ได้แก่ "เจ้าเมือง" และ "โต๊ะอาเยาะ" ซึ่งเป็นหลักทางใจและร่องรอยการนับถือที่ยังคงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อผู้คนอยู่บ้าง แม้จะไม่มีกรยอมรับโดยทั่วไปที่หลากหลายก็ตาม

Abstract

This article examines history of “Chabang Tiko” through memories and stories from the villagers and the elders, and it is divided into 3 topics: history of the word, “Chabang Tiko,” through perceptions of the locals, “Chabang Tiko’s Old Palace” area, and “Raya Mosque.”

The result of this study found that the history of Chabang Tiko, the Chabang Tiko’s Old Palace, and the Raya Mosque in locals’ memories had long been a combination of publicly recognized written documents and some oral traditions. In terms of people’s way of life and beliefs, some still believe in the sacredness of individuals, namely the “City Lord” and “Tok Ayah.” These were spiritual principles and traces of respect that were still important and played a role in some people even though they were not widely and variedly accepted.

บทแนะนำ

หากเทียบการอ่านหนังสือ เป็นการเปิดโลกใบใหม่ของผู้อ่าน ผู้อ่านสามารถท่องโลกไปอย่างกว้างขวางไม่สิ้นสุดและไม่จำกัด หากอยากทราบอดีต อนาคต หรือปัจจุบันขณะ หนังสือเหล่านั้นก็สามารถพาเหล่าผู้อ่านไปได้ทุกที่ สำหรับการบอกเล่าหรือเรื่องเล่า ก็เช่นเดียวกัน ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเครื่องย้อนเวลา หรือย้อนอดีต ที่ผู้เล่าสามารถพาผู้ฟังย้อนกลับไปสู่อดีตได้ เรื่องเล่าสามารถบอกเล่าถึงเหตุการณ์ในทุกช่วงเวลา เรื่องเล่าสามารถนำพาเราย้อนกลับไปสู่เหตุการณ์ในอดีตเช่นเดียวกับหนังสือประวัติศาสตร์หรือเอกสารประวัติศาสตร์อื่นๆ

ในอดีตนั้นปัตตานีเป็นรัฐ ๆ หนึ่งที่มีอำนาจในการปกครองตนเอง ก่อนจะถูกปกครองโดยสยามหรืออยู่ภายในสยามอย่างในปัจจุบัน ปัตตานีจึงมีเรื่องราว เหตุการณ์ และสถานที่ที่สำคัญอยู่เป็นจำนวนมากที่ถือเป็นประวัติศาสตร์สำคัญให้คนรุ่นหลังได้เห็น ได้ทราบ และได้เรียนรู้

“จางบังติกอ” เป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญของปัตตานีที่มีประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญกับปัตตานีในอดีต “จางบังติกอ” ถือเป็นเมืองโบราณในอดีตที่มีสถานที่สำคัญ ๆ ตั้งอยู่หลายแห่ง ได้แก่ วังจางบังติกอ มัสยิดรายอ สุสานโต๊ะอาเยาะ และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความสำคัญกับผู้คนในอดีต เมื่อพื้นที่ดังกล่าวมีสถานที่ประวัติศาสตร์ที่สำคัญกับผู้คนในอดีตแล้ว วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ศาสนา สิ่งเหล่านี้ก็ย่อมเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญเช่นเดียวกัน ทั้งสถานที่ ผู้คน ความคิด ล้วนแล้วเป็นภาพประวัติศาสตร์ที่สามารถสะท้อนภาพสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ในอดีตได้ดีไม่น้อย อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบัน หนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ มากมายมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถค้นคว้าหรือค้นหามาอ่าน มาศึกษาได้ ซึ่งถือเป็นข้อมูลลายลักษณ์ แต่ในอีกแง่มุมหนึ่ง เมื่อในพื้นที่นี้ยังมีผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่มีภูมิปัญญาเดิม และอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มาอย่างยาวนาน การลงไปยังพื้นที่เพื่อ

วังเก่าจาบังติกอ

เก็บข้อมูลจากการบอกเล่าผ่านความทรงจำของผู้เฒ่า ผู้แก่ ก็มีความน่าสนใจและน่าศึกษาอยู่ไม่น้อย

สำหรับด้านวรรณกรรมแล้ว เรื่องเล่าถือเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทหนึ่งที่สามารถบรรจุและถ่ายทอดเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งจาก ตัวละคร สถานที่ และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ถูกเล่าออกมาจากผู้เฒ่า ผู้แก่ ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่เกิดในสังคม ฉะนั้นในการศึกษาคำนี้ผู้ศึกษาสนใจศึกษาในประเด็นที่ว่า ในความทรงจำ หรือ การรับรู้ของผู้เฒ่า ผู้แก่ เหล่านั้น “จาบังติกอ” ผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าเหล่านั้นเป็นอย่างไร

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลจากบุคคลในพื้นที่ 4 ท่านด้วยกัน ได้แก่ 1) แวฮารน แวมามะ 2) กิตยา กุจิ อายุ 70 ปี 3) เจ๊ะรอปีอะห์ ดาโต๊ะ อายุ 76 ปี 4) กุยะะห์ อันอาตัน อายุ 70 ปี การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับจาบังติกอในประเด็นต่าง ๆ ในแง่มุม หรือ ในลักษณะของเรื่องเล่า ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ในรายละเอียดต่อไป

ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ มาเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความเป็นมาของคำว่า “จาบังติกอ” กับการรับรู้ของคนในพื้นที่ 2) “วังเก่าจาบังติกอ” และ “มัสยิดรายอ” เรื่องเล่าผ่านความทรงจำของผู้เฒ่า ผู้แก่ 3) ผู้คน และวิถีชีวิต : ชาวจาบังติกอในอดีต

ความเป็นมาของคำว่า “จาบังติกอ” กับการรับรู้ของคนในพื้นที่

“จาบังติกอ” เป็นชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่งของปัตตานีในปัจจุบัน ที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำสายหนึ่งของปัตตานี คำว่า “จาบังติกอ” ในการรับรู้และความเข้าใจของผู้ศึกษาจากการค้นคว้า และศึกษาข้อมูลก่อนทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของผู้ศึกษานั้น คำว่า “จาบังติกอ” ชื่อดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ คือ ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำแห่งหนึ่งของปัตตานี ซึ่งการสัญจรการคมนาคมในอดีตนั้นจะสัญจรทางน้ำเป็นหลัก โดยใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญ และแม่น้ำที่ใช้สัญจรเป็นแม่น้ำที่มีทางแยกเป็น 3 ทางด้วยกัน ด้วยลักษณะเส้นทางดังกล่าวนี้จึงเป็นที่มาของคำว่า “จาบังติกอ” ในปัจจุบันซึ่งมีความหมายว่า “สามแยก”

การเก็บข้อมูลในประเด็นเรื่องที่มาของคำว่า “จาบังติกอ” ในการรับรู้ของผู้เฒ่า ผู้แก่ ให้สัมภาษณ์นั้นเป็นไปใน 3 ทิศทาง คือ แวฮารน แวมามะ บอกเล่าว่า “จาบังติกอ มาจากลักษณะพื้นที่ในอดีตที่มีแม่น้ำเป็นเส้นทางสัญจรโดยหลัก ซึ่งแม่น้ำดังกล่าวมีแยกทั้งหมด 3 แยกด้วยกัน จึงเป็นที่มาของคำว่าจาบังติกอในปัจจุบัน” ส่วน เจ๊ะรอปีอะห์ ดาโต๊ะ บอกเล่าว่า “จาบังติกอ มาจากลักษณะพื้นที่จาบังติกอที่มีเส้นทางที่เป็นสามแยกเป็นจำนวนมาก” และบ้างบอกว่า “จาบังติกอ” มาจากลักษณะพื้นที่สามแยกถนนราชดำเนิน คือ เป็นสามแยกที่เจ้าเมืองใช้เป็นเส้นทางขึ้นจากท่าเสด็จ ฉะนั้นจากการบอกเล่าดังกล่าวมีความแตกต่างกันคือ คำว่า “จาบังติกอ” จากการรับรู้ของชาวบ้านเป็นทั้งสามแยกทางน้ำ เป็นสามแยกทางบก และทางบกดังกล่าวนี้คือ พื้นที่จาบังติกอที่มีสามแยกจำนวนมาก และสามแยกถนนราชดำเนิน สำหรับข้อมูลความเป็นมาของคำว่า “จาบังติกอ” ที่เป็นไปใน 3 ลักษณะดังกล่าว

ผู้ศึกษาดังข้อสงสัยเกิดว่ามีอยู่ 3 เหตุ คือ เหตุแรก เนื่องจากความเป็นมาดังกล่าวนี้ผู้ให้ข้อมูลอาจรับข้อมูลมาอีกทอดหนึ่ง เหตุที่สอง เนื่องจาก คำว่า “จาบังติกอ” เป็นชื่อที่ถูกตั้งขึ้นในภายหลัง และเหตุที่สาม เนื่องจากลักษณะเส้นทางจาบังติกอในปัจจุบันที่มีเส้นทางเป็นสามแยกหลายที่หลายแห่ง ความเป็นมาของคำว่า “จาบังติกอ” ในการรับรู้ของชาวบ้านจึงมีความแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาหรือมองย้อนกลับไปในอดีตที่การสัญจรของผู้คนนั้นใช้เส้นทางแม่น้ำเป็นหลัก โดยใช้เรือเป็นพาหนะ และในอดีตยังไม่มีถนนหนทางที่สะดวกอย่างในปัจจุบัน ในประเด็นนี้ กุเยะห์ อันอาดัน ได้เล่าว่า “การเดินทางของคนในอดีตนั้นส่วนใหญ่เดินทางตามเส้นทางน้ำ โดยใช้เรือเป็นพาหนะ การเดินทางตามเส้นทางบกก็มีบ้าง แต่ไม่มีถนนหนทางที่สะดวกอย่างในปัจจุบัน ทางเดินก็มักจะเป็นป่า การเดินทางจึงลำบาก หากการเดินทางทางบกแล้ว คนในอดีตก็จะเดินเท้า หรือหากคนที่มีกำลังทรัพย์ หรือมีฐานะก็จะมีสัตว์เป็นพาหนะ เช่น ช้างและม้า” ดังนั้นแล้วเมื่อพิจารณาถึงสภาพสังคมของพื้นที่ในอดีตที่เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ผนวกกับปัตตานีในอดีตที่เป็นท่าเรือใหญ่ที่สำคัญแห่งหนึ่ง คำว่า “จาบังติกอ” ที่หมายถึง “สามแยกทางน้ำ” น่าจะเป็นความเป็นมาที่มีน้ำหนัก ใกล้เคียง และมีความเป็นไปได้สูงกว่า “จาบังติกอ” ที่หมายถึง “สามแยกทางบก”

“วังเก่าจาบังติกอ” และ “มัสยิดรายอ” เรื่องเล่าผ่านความทรงจำของผู้เฒ่า ผู้แก่

“วังเก่าจาบังติกอ” แวฮารน แวมามะ เล่าว่า “เมื่อเกิดเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทกันระหว่าง 2 พี่น้องที่กลันตัน คือ เติงกูบือชา กับ เติงกูสะนิ เมื่อสยามทราบเหตุการณ์ กลันตันก็ได้รับเลือกจาก

สยามให้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีโดยได้เชิญเติงกูบือชามายังปัตตานี ในการมาครั้งนี้เติงกูบือชามาร่วมบริวาร 7,000 กว่าคน มาครั้งแรกตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ดาโต๊ะเป็นเวลาเกือบ 20 เดือน (เกือบ 2 ปี) ในการตั้งถิ่นฐานที่ดาโต๊ะครั้งนี้ เติงกูบือชาและบริวารก็ยังหาพื้นที่ตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่ที่มีความเหมาะสมมากกว่าที่ปัจจุบันในตอนนั้น เหล่าขุนนางก็ปรึกษาหารือกันเพื่อหาพื้นที่แห่งใหม่เพื่อจะสร้างวัง เหล่าบริวารก็พายเรือมาตามแม่น้ำปัตตานี และมาเจอสถานที่คือ “จาบังติกอ” ในปัจจุบัน โดยเดิมที่แห่งนี้ชื่อว่า “จือเบาะปุโย๊ะ” เหล่าบริวารก็ได้มาสร้างวังตรงนี้เมื่อปี พ.ศ. 2388 ในสมัยนั้นปัตตานีใช้กฎหมาย กฎระเบียบ และเงินตราที่เป็นของตัวเอง ซึ่งเรียกว่า “คูวิโกะ” คำว่า “คูวิโกะ” ดังกล่าวเป็นคำย่อจากภาษามลายูที่มาจากคำว่า “กาวาซันเนอซีอีรี ปัตตานี (kawasan negeri pattani)” นอกจาก แวฮารน แวมามะ แล้ว บุคคลอื่น ๆ อีก 3 ท่านที่ให้สัมภาษณ์นั้น ไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเชิงลำดับเวลาได้

วังเก่าจาบังติกอ

พระยาวิชิตภักดี (เต็งกู้อับดุลกอเดร์ กามารุดดีน)
รายนามสุดท้ายแห่งรัฐปัตตานี

แหวฮารน แวมามะ ได้เล่าต่อถึงลำดับการปกครองของบรรดาเจ้าเมืองปัตตานี เริ่มตั้งแต่คนแรกถึงคนสุดท้ายดังนี้ คือ เต็งกูบือซา (เจ้าเมืองคนที่หนึ่ง) เต็งกูปูเต๊ะ (เจ้าเมืองคนที่สอง) เต็งกูจิ (เจ้าเมืองคนที่สาม) เต็งกูสุไลมาน (เจ้าเมืองคนที่สี่) และเต็งกูอับดุลกอเดร์ (เจ้าเมืองคนที่ห้า)

วังเจ้าบังติกอได้สร้างขึ้นในสมัยเต็งกูบือซา (เจ้าเมืองคนที่หนึ่ง) การสร้างวังนั้นอาสาแรงช่วยจากประชาชน เนื่องจากในอดีตไม่มีระบบการจ้าง คือ อาสาประชาชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านพาคนจำนวน 50 คนมาช่วยกันอยู่ประมาณ 1 สัปดาห์ก็ผลัดกันต่อ โดยมีประชาชนกลุ่มใหม่เข้ามาอาสา การตอบแทนก็เป็นเพียงการเลี้ยงอาหาร ไม่มีการตอบแทนด้วยเงินตราใด ๆ ในการก่อสร้างวังดังกล่าวแม้จะอาศัยแรงช่วยจากประชาชน แต่ผู้ควบคุม หรือผู้ดูแลเป็นคนจีน เนื่องจากในด้านความเจริญก้าวหน้าจีนล้ำหน้าไปก่อนมากแล้วในเวลานั้น ดังที่ แหวฮารน แวมามะ กล่าวว่า “ในสมัยนั้นคนจีนสร้างบ้านเป็นตึกแล้ว แต่บ้านมุสลิมยังเป็นหลังคาจาก คนจีนเขาเจริญกว่าเรา”

วังเก่าเจ้าบังติกอ ที่ถือเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์สถานที่หนึ่ง ปัจจุบันวังเก่าเจ้าบังติกอได้มีเปลี่ยนแปลงต่างจากเดิม เนื่องจากการพังทลายของส่วนต่างๆ ที่ผ่านกาลเวลามายาวนาน ด้วยลักษณะบ้านเรือนในอดีตที่ใช้ไม้เป็นองค์ประกอบเมื่อเวลาผ่านไปก็ย่อมเกิดการผุพังไปตามอายุไขภาพวังเก่าเจ้าบังติกอในปัจจุบันจึงเป็นภาพวังที่ผ่านการเปลี่ยนแปลง ซ่อมแซม โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในสมัยปัจจุบัน เช่น เปลี่ยนแปลงจากไม้เป็นอิฐ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นส่วนของตัววังด้านใน แต่ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ยังเหลือเค้าโครงเดิมอยู่ ส่วนที่ยังเหลือให้เห็นในปัจจุบันก็มี “กำแพงวัง” ที่ยังเหลือเค้าโครงเดิมบ้างแต่ไม่ทั้งหมด เนื่องจากบางส่วนก็พังทลายไปบ้างเป็นบางส่วน ดังที่แหวฮารน แวมามะ เล่าว่า “วังเก่าเดิมได้ถูกรื้อ เนื่องจากทำกับไม้เมื่อเวลานานไปก็ถูกปลวกกิน แต่การซ่อมแซมใหม่นั้นมีลักษณะเหมือนเดิมทุกอย่าง แม้แต่ผนังก็ยังคงลักษณะเช่นเดิม” จากในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” ที่แปลโดย นิอับดุลรากิบ ศิริเมธากุล (2543 : 125) ที่กล่าวว่า วัน ฮูซัน ได้กล่าวอีกว่าอิฐกำแพงวังและส่วนใด ๆ ของพื้นที่ซึ่งจำเป็นต้องใช้อิฐ ไม่ได้ก่อด้วยซีเมนต์อย่างในปัจจุบัน ตรงกันข้ามเขากล่าวว่า “มีการก่อด้วยวัสดุ 3 ชนิดในท้องถิ่น นั่นคือ ไข่ ข้าวเหนียว และน้ำตาลมะพร้าว” ในประเด็นของอิฐกำแพงวังและส่วนอื่น ๆ ที่ก่อด้วยวัสดุ 3 ชนิดดังกล่าว นั้น แหวฮารน แวมามะ เล่าว่า “อิฐที่ใช้ในการสร้างนั้นเป็นอิฐมอญ ซึ่งทำจากดินเหนียว” ข้อมูลดังกล่าวนี้มีความแตกต่างจากข้อมูลในหนังสือที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ก็ไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัดว่าข้อมูลดังกล่าวมีข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด

ก่อนปัตตานีจะสิ้นสุดการปกครองลง ปัตตานีมีบรรดาเจ้าเมืองผู้ปกครองทั้งสิ้น 5 คน เริ่มการ

ในอดีตเมื่อถึงเทศกาลตรุษจีน ชาวจีนที่อยู่ในเมือง
ก็จะเดินแห่ผ่านมาในหมู่บ้านจาบังติกอ
เพื่อเดินไปยังบ้านหลังเดียวของคนจีนดังกล่าว และมีการจุดประทัดอีกด้วย
ภาพดังกล่าวจึงสามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นที่พหุวัฒนธรรม
เพราะแม้บ้านหลังเดียวนั้นจะตั้งอยู่ในพื้นที่หรือบริเวณที่รายล้อมไปด้วยคนมุสลิม
แต่ในเทศกาลสำคัญชาวจีนก็สามารถปฏิบัติได้อย่างไม่มีปัญหา

ปกครองโดยตั้งกูบือซา และสิ้นสุดการปกครองลง
ในสมัยตั้งกูอับดุลกอเดร์ในปี พ.ศ. 2445 และ
ปัตตานีก็ปกครองโดยสยามตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาถึง
ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2445 ตั้งกูอับดุลกอเดร์ซึ่ง
เป็นเจ้าเมืองคนสุดท้ายก็ย้ายกลับไปกลันตัน การที่
ปัตตานีถูกยกเลิกระบบเจ้าเมืองโดยสยามในครั้ง
นั้น ไม่เพียงให้ปัตตานีสิ้นสุดการปกครองลง หรือ
ไม่มีระบบเจ้าเมืองอีกต่อไป แต่เหตุการณ์ดังกล่าว
ยังส่งผลให้เจ้าเมืองปัตตานีที่มาจากตระกูลกลันตัน
ก็ได้ย้ายกลับไปกลันตันอีกด้วย ไม่เพียงเจ้าเมือง
เท่านั้นที่ย้ายกลับไปยังกลันตัน รวมถึงบรรดาญาติ ๆ
ก็กลับไปด้วยเช่นเดียวกัน วังและสมบัติต่าง ๆ ของ
เจ้าเมืองจึงได้แก่บรรดาบ่าวในเรือนหรือคนที่อาศัยอยู่
ในวังครั้นที่เจ้าเมืองอาศัยอยู่ คนอาศัยในวังปัจจุบัน
จึงไม่มีความเกี่ยวข้องทางสายตระกูลแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม การสืบทอดสมบัติที่ได้สืบทอดแก่
บุคคลที่ไม่มีความเกี่ยวข้องทางสายตระกูลก็เป็นแง่มุม
ที่น่าสนใจอยู่ไม่น้อย ในการศึกษาครั้งนี้ กูเยาะห์
อันอาตัน และ กิตียา กูจิ ได้เล่าในประเด็นดังกล่าว
ว่า ในความเป็นจริงบรรดาญาติทางสายตระกูลของ
เจ้าเมืองนั้นมี แต่มีเหตุผลบางประการที่ลูกเจ้าเมือง
ดังกล่าวนั้นไม่ได้รับการสืบทอดสมบัติทั้งหลาย ใน
ประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษามีความเห็นว่า ผู้ให้สัมภาษณ์

มัสยิดรายน ฟาฏอนี

ไม่อาจจะเผยแพร่ข้อมูลในเชิงลึกได้ อาจจะด้วย
ข้อจำกัดบางประการ ผู้ให้สัมภาษณ์จึงบอกเล่าเท่า
ที่สามารถเผยแพร่ได้

สถานที่ประวัติศาสตร์ปัตตานี นอกจาก “วังเก่า
จาบังติกอ” แล้วยังมี “มัสยิดรายน” ซึ่งเป็นสถานที่
สำคัญแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านจาบังติกอใน
ปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาหรือประวัติการก่อสร้าง
มัสยิดแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับบรรดาเจ้าเมือง
ผู้ปกครองปัตตานีจากราชวงศ์กลันตัน โดยกิตียา
กูจิ เล่าว่า เหตุที่เรียกว่า “มัสยิดรายน” เนื่องจาก
เดิมแรกของการก่อสร้างนั้น มัสยิดแห่งนี้ตั้งอยู่ใน
บริเวณวังเก่าจาบังติกอ ซึ่งแวฮารน แวมามะ เล่า
อีกว่า ในอดีตนั้นในพื้นที่หรือบริเวณวังมีสถานที่

มัสยิดรายอ ฟาฏอนี

สำคัญตั้งอยู่ในพื้นที่วังทั้งหมด ได้แก่มัสยิด ที่เรียนหนังสือ (ปอเนาะ) แหล่งผลิตเหรียญ และสำนักงานคณะกรรมการอิสลาม ทั้งหมดล้วนตั้งอยู่ในวัง ต่อมา “มัสยิดรายอ” ได้ถูกย้ายมาตั้งยังสถานที่ที่เห็นในปัจจุบัน และได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติม แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์สำคัญ ๆ ตามลักษณะตัวมัสยิดเดิม เช่น ส่วนหลังคาที่มีรูปคล้ายสถาปัตยกรรมจีน หรือไม้สลักรูปดอกชบาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเมืองปัตตานี มัสยิดรายอจึงเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของปัตตานีในปัจจุบัน เนื่องจากมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นมัสยิดที่มีความเกี่ยวข้องกับบรรดาเจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองปัตตานีในอดีต

ผู้คน และวิถีชีวิต : ชาวจากบังติกอในอดีต

สถานที่สำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์หลายแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่จากบังติกอซึ่งเป็นเมืองเก่าในอดีต ภาพจากบังติกอในปัจจุบันจึงทำให้หลาย ๆ คนเกิดความสนใจที่จะศึกษาเพื่อทราบถึงภาพจากบังติกอในอดีตว่า ในอดีตนั้นผู้คน สถานที่ และวิถีชีวิตของพื้นที่จากบังติกอเป็นอย่างไร ทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่

ความสัมพันธ์ของผู้คน การประกอบอาชีพ กระทั่งในเรื่องศาสนาและความเชื่อของผู้คนในอดีต ซึ่งทั้งหมดดังกล่าวเป็นเหมือนการย้อนกลับไปยังภาพช่วงเวลาในอดีตของสถานที่แห่งนี้ที่มีประวัติศาสตร์สำคัญในเรื่องต่าง ๆ ที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ประชาชนผู้อาศัยในพื้นที่จากบังติกอแห่งนี้เป็นมุสลิม นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ แต่ในพื้นที่หรือในชุมชนจากบังติกอยังมีคนจีนอาศัยอยู่ด้วย คือ หากลงไปยังพื้นที่จะพบว่ามีบ้านชาวจีนอยู่หนึ่งหลังที่ตั้งอยู่ในชุมชนแห่งนี้ จากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า บ้านคนจีนหรือครอบครัวชาวจีนที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้ เขาอาศัยมาเป็นเวลานานมาแล้ว เขาทำการปลูกสวนผักและในอดีตมีการเลี้ยงหมูอยู่ด้วย แต่น่าแปลกคือเหตุใดบ้านคนจีนดังกล่าวนั้นมีเพียงหลังเดียว หรือครอบครัวเดียว ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า คนจีนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองซึ่งเป็นชุมชนจีน เนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย บ้านหลังเดียวของชาวจีนที่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนมุสลิมนั้นดูเหมือนเป็นเรื่องที่แปลกและน่าสนใจอยู่ไม่น้อยจากการบอกเล่าครั้งนี้ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่า เหตุที่บ้านชาวจีนดังกล่าวมีเพียงหลังเดียวนั้น เนื่องจากชาวจีนที่อาศัยอยู่บ้านหลังนี้มีอาชีพทำสวนผัก พื้นที่ตรงนี้มีความเหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม ชาวจีนดังกล่าวจึงไม่มีการย้ายไปอยู่ในชุมชนจีนหรือที่เรียกว่า กือดาจินอ (ตลาดจีน) เพราะพื้นที่บริเวณกือดาจินอนั้นเป็นย่านการค้าคนจีนในปัตตานี

ในการศึกษาครั้งนี้แวฮารน แวมามะ ได้เล่าว่า ในสังคมหรือในพื้นที่แห่งนี้คนจีนและคนมลายูมุสลิมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้งใด ๆ เนื่องจากแวฮารน แวมามะ เล่าว่าในอดีตเมื่อถึงเทศกาลตรุษจีน ชาวจีนที่อยู่ในเมืองก็จะเดินแห่ผ่านมาในหมู่บ้านจากบังติกอ เพื่อเดินไปยังบ้านหลัง

เดียวของคนจีนดังกล่าว และมีการจุดประทัด อีกด้วย ภาพดังกล่าวจึงสามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่ แห่งนี้เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม เพราะแม้บ้านหลัง เดียวนั้นจะตั้งอยู่ในพื้นที่หรือบริเวณที่รายล้อมไป ด้วยคนมุสลิม แต่ในเทศกาลสำคัญชาวจีนก็สามารถ ปฏิบัติได้อย่างไม่มีปัญหา เหตุฉะนั้นแล้วจึงกล่าว ได้ว่าความแตกต่างจึงไม่ใช่ปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ของชุมชนแห่งนี้ แม้จะแตกต่างแต่สามารถอยู่ ร่วมกันได้

คนจางตีกอในอดีตมีการประกอบอาชีพ ที่หลากหลาย ทั้งเกษตรกรรม ค้าขาย และผลิต เครื่องทองเหลือง ทั้งนี้ก็เนื่องจากการประกอบ อาชีพที่คนในสังคมนั้นย่อมต้องสัมพันธ์กับสภาพ ภูมิศาสตร์ หรือปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการ ประกอบอาชีพต่าง ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่มีพื้นดิน และน้ำอุดมสมบูรณ์ พื้นที่แห่งนี้จึงเหมาะแก่การ ทำไร่ ทำนา และเพาะปลูกพืชผลต่าง ๆ ในอดีตนั้น ประชาชนมีอาชีพทำนา การทำนานั้นเสมือนการ รับจ้างทำนา ประชาชนมีหน้าที่ทำนาโดยที่นานั้น เป็นของเจ้าเมือง เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว เจ้าเมืองจะส่ง คนไปในวังไปรับข้าวเปลือกจากนาข้าว และกลับมา สีข้าวเปลือกในวัง ใช้การสัจจกรทางแม่น้ำ โดยมีเรือ เป็นพาหนะที่ใช้การลำเลียงข้าวกลับมายังวัง ในอดีต นอกจากคนการทำเกษตรกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้น อันได้แก่ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และทำนาแล้ว คน จางตีกอมีการผลิตเครื่องทองเหลืองอีกด้วย ซึ่ง กิตติยา กุจิ เล่าว่า การผลิตทองเหลืองในอดีตนั้นถือ เป็นอาชีพหนึ่งของคนในพื้นที่ โดยมีประมาณ 2-3 เจ้าที่ทำการผลิตเครื่องทองเหลือง การผลิตดังกล่าว ไม่เพียงแต่ซื้อขายภายในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีการ ส่งออก หรือมีคนต่างประเทศมาซื้อเพื่อนำไปขาย ต่ออีกด้วย การทำเครื่องทองเหลืองจึงเป็นอาชีพ หนึ่งของคนในอดีต ในปัจจุบันการทำทองเหลืองไม่มี

ให้เห็นแล้วในชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด อาชีพดังกล่าว เมื่อคนที่ทำอาชีพนี้เสียชีวิตไป อาชีพ เหล่านี้ก็สูญสิ้นไปด้วยพร้อม ๆ กัน

การประกอบอาชีพหรือทำนาในอดีตจะเห็นได้ ว่าเจ้าเมืองเป็นคนสำคัญหรือเป็นเจ้าของผืนนา ซึ่ง ถือได้ว่าเจ้าเมืองมีบทบาทสำคัญในด้านการประกอบ อาชีพของคนในสังคม การดูแลปกครองบ้านเมือง และประชาชน ทั้งนี้เจ้าเมืองในอดีตไม่เพียงมีหน้าที่ หรือมีบทบาทในการปกครองบ้านเมือง ดูแลความ สงบสุขของประชาชนดังที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการให้การรักษา หรือกล่าวได้ว่า “เป็นหมอ” ซึ่งเรียกว่า “หมอชาวบ้าน” กิตติยา กุจิ

สถานที่ผลิตทองเหลือง

เล่าว่า ในอดีตนั้นหากเจ็บป่วย ไม่สบาย หรือเป็นโรคต่าง ๆ ก็จะมาหาเจ้าเมือง ให้เจ้าเมืองทำการรักษา โดยวิธีการรักษานั้นมักจะเป็นการผูกเส้นด้ายที่ข้อมือ เส้นด้ายดังกล่าวเป็นเส้นด้ายที่ผ่านการสวดหรืออ่านอายันต์ (โองการของพระเจ้า) แม้การรักษาแผนปัจจุบันจะมีแล้วในช่วงเวลานั้น แต่คนยังนิยมรักษาด้วยหมอชาวบ้านมากกว่าการรักษาแผนปัจจุบัน คนในอดีตมักจะรักษากับผู้มีบุญวาสนาหรือบุคคลสำคัญ ๆ เช่น เจ้าเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำหรับเจ้าเมืองนั้นไม่เพียงมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในฐานะที่เป็นแหล่งพึ่งพาทางจิตใจของประชาชนอีกด้วย เนื่องจากประชาชนเหล่านั้นถือว่าเจ้าเมืองเป็นคนที่มีความพิเศษหรือเป็นคนมีบุญวาสนานั้นเอง

ประเด็นการรักษาความเจ็บป่วยของคนในอดีต ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นข้อมูลที่พอจะให้ภาพของคนในอดีตเกี่ยวกับการให้ความสำคัญหรือศรัทธากับบุคคลที่ตนรู้สึกเหนือกว่าว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจและสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ ดังกรณีการขอการรักษาจากเจ้าเมือง และอีกกรณีหนึ่งคือ สุสานไต่อาเยาะห์ ซึ่งเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์สถานที่

หนึ่งของปัตตานี ในประเด็นดังกล่าวนี้กิตติยา กุจิเล่าว่า ในอดีตนั้น สุสานไต่อาเยาะห์เป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้คนต่างพากันมาขอความช่วยเหลือหรือขอในสิ่งที่ต้องการต่าง ๆ เนื่องจากคนในอดีตมีความศรัทธาต่อไต่อาเยาะห์ ซึ่งการขอความช่วยเหลือหรือขอความต้องการต่าง ๆ นั้นจะขอจากไต่อาเยาะห์โดยตรง เชื่อว่าไต่อาเยาะห์เป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้ในสิ่งที่ร้องขอหรือสิ่งที่ต้องการได้ และเมื่อการขอดังกล่าวประสบความสำเร็จ หรือได้ในสิ่งที่ต้องการก็จะมีการทำพิธีกรรมในลักษณะต่าง ๆ เช่น หากในกรณีเด็กเจ็บป่วยแล้วไปขอจากไต่อาเยาะห์ให้เด็กหายจากการเจ็บป่วย เมื่อเด็กหายจากการเจ็บป่วยก็ต้องพาเด็กคนดังกล่าวไปทำการอาบน้ำบนสุสานไต่อาเยาะห์ ดังกล่าวเหล่านี้ถือเป็นลักษณะความเชื่อของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่ นอกจากนี้แล้วกุเยาะห์ อันอาดัน ได้เล่าว่า ไต่อาเยาะห์เป็นคน “วาลี” คือ เป็นคนมีความรู้และมีลักษณะพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความเชื่อ หรือความศรัทธาในตัวมนุษย์ด้วยกันนั้นก็มิอยู่ในสังคมมุสลิมในอดีตจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าสังคมมุสลิมปราศจากความเชื่อใดเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือต่าง ๆ

สุสานไต่อาเยาะห์ (กูโบร์ไต่อาเยาะห์)

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวเหล่านั้นข้างต้นเป็นเรื่องราว เหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา สำหรับในปัจจุบันแล้วกิตติยา กุจิ กล่าวว่า ทั้งการรักษา ความเชื่อ หรือเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์หรือความศรัทธาในตัวละครนั้นไม่มีให้เห็นแล้ว โดยกล่าวถึงเหตุผลว่าในปัจจุบันคนมีการศึกษา มีการเรียนหนังสือ การเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างในอดีตนั้นจึงไม่มี เนื่องจากผิดหลักศาสนาอิสลาม มุสลิมต้องเชื่อและเคารพต่อพระองค์อัลลอฮ์เพียงองค์เดียวเท่านั้น แต่กิตติยา กุจิ ได้กล่าวต่อในตอนท้ายอีกว่า ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านั้นก็ยังคงมีอยู่บ้าง แต่คนไม่ค่อยนิยมอย่างในอดีตแล้ว

จะเห็นได้ว่า สำหรับความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์หรือความเชื่อต่างๆ ที่ขัดกับหลักศาสนาอิสลามนั้น แท้จริงแล้วในสังคมมุสลิมปัจจุบันยังคงมีหลงเหลืออยู่ ไม่ได้สูญสิ้นหมดอย่างไม่เหลือให้เห็นร่องรอย ในประเด็นนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องต่างๆ เป็นสิ่งที่มีความผูกเกี่ยวกับจิตใจมนุษย์เป็นอย่างมาก จึงเป็นสิ่งที่ยากต่อการลบล้างหรือถอดออกให้หมดสิ้นไปอย่างไม่เหลือร่องรอยสำหรับผู้ที่เคยมีความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้น แต่ผู้ศึกษามีความเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างอธิบายหรือหาข้อสรุปได้ยาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีกฎเกณฑ์หรือข้อจำกัดอย่างมากในการให้การอธิบาย เพราะแม้ศาสนาจะมีข้อกำหนดหรือมีหลักการต่างๆ อย่างชัดเจน แต่สำหรับความศรัทธาแล้วผู้ศึกษามีความเห็นว่า ความศรัทธาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถบังคับกันได้ หรือกล่าวได้ว่าความศรัทธาของแต่ละคนในแต่ละเรื่องนั้นไม่เท่ากันฉะนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่า “ศรัทธา” เป็นสิ่งที่หลากหลาย และละเอียดอ่อนเกินกว่าจะอธิบาย กล่าวสรุป หรือตัดสินได้อย่างง่ายดาย

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ถือเป็นการศึกษาที่ใช้วิธีการ “สัมภาษณ์” หรือ “สอบถาม” ผู้เฒ่า ผู้แก่ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานาน โดยกลุ่มข้อมูล คือเรื่องเล่าเกี่ยวกับจางบังติกอในประเด็น หรือแง่มุมต่างๆ ซึ่งถือเป็นการวางกลุ่มข้อมูลเป้าหมายที่กว้างพอสมควร ข้อมูลในการศึกษานี้จึงมีประเด็นที่หลากหลาย และเป็นข้อมูลในภาพกว้าง

จากการศึกษาในครั้งนี้ ประเด็นความเป็นมาของคำว่า “จางบังติกอ” กับการรับรู้ของคนในพื้นที่พบว่าความเป็นมาของคำว่า “จางบังติกอ” เป็นไปใน 3 ลักษณะ คือ “จางบังติกอ” ที่หมายถึง สามแยกทางน้ำ และ “จางบังติกอ” ที่หมายถึง สามแยกทางบก สามแยกทางบกดังกล่าวนี้คือ พื้นที่จางบังติกอที่มีสามแยกจำนวนมาก และสามแยกถนนราชดำเนิน ส่วนการตั้งข้อสังเกตของผู้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของคำว่า “จางบังติกอ” นั้นเป็นการตั้งข้อสังเกตที่เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่า ด้วยลักษณะพื้นที่จางบังติกอในปัจจุบันมีพื้นที่ที่เป็นสามแยกหลายที่ หลายแห่ง และด้วยในปัจจุบันที่การคมนาคมหรือการสัญจรทางน้ำไม่ได้รับความนิยมอย่างในอดีตแล้ว ทำให้ในการรับรู้ของชาวบ้านเหล่านั้นจึงหมายถึงสามแยกทางบก

สำหรับประเด็น “วังเก่าจางบังติกอ” และ “มัสยิดรายอ” เรื่องเล่าผ่านความทรงจำของผู้เฒ่า ผู้แก่ในพื้นที่นั้น ผู้เฒ่า ผู้แก่สามารถให้ข้อมูลในแง่ของภาพสะท้อนหรือภาพสังคมในอดีตได้ แต่ในประเด็นความเป็นมาของสถานที่ในเชิงลำดับเวลา ผู้เฒ่า ผู้แก่ เหล่านั้นให้ข้อมูลได้ไม่มาก จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่า ผู้แก่ วังเก่าจะบังติกอแห่งนี้สร้างขึ้นในสมัยการปกครองของเจ้าเมือง เต็งกูบือซา (เจ้าเมืองผู้ปกครองปัตตานีคนแรก) แรกเริ่มการตั้งถิ่นฐานนั้นเจ้าเมืองจากกลันตันและบรรดาบริวารได้สร้างเมือง

ที่ดาโต๊ะ ตั้งถิ่นฐานอยู่ดาโต๊ะเกือบ 2 ปี ก็ได้ปรึกษาหารือกันในบรรดาเจ้าเมืองและเหล่าบริวารว่า ต้องการหาสถานที่ใหม่ที่มีความเหมาะสมมากกว่าสถานที่แห่งนี้ ท้ายที่สุดจึงได้สถานที่แห่งใหม่ คือ จาบังติกอ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่อยู่ติดกับแม่น้ำสายหนึ่งของปัตตานี แม่น้ำเป็นปัจจัยหรือเกณฑ์สำคัญในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐานของคนในอดีต เหตุเพราะการคมนาคมในอดีตนั้นใช้เส้นทางแม่น้ำเป็นหลัก

การปกครองของแบบเจ้าเมืองของปัตตานีเริ่มตั้งแต่เจ้าเมืองคนแรก คือ เติงกูบือซา และคนสุดท้าย คือ เติงกูอับดุลกอเดร์ เมื่อปัตตานีสิ้นสุดการปกครองลง เจ้าเมืองผู้ปกครองคนสุดท้ายก็ได้อพยพกลับไปยังกลันตัน ทำให้วังเก่าจาบังติกอแห่งนี้ไม่มีเจ้าเมืองอาศัย ผู้อยู่อาศัยในวังปัจจุบันคือคนที่อาศัยอยู่ในวังกับเจ้าเมืองในอดีต หรือเป็นคนใช้นั้นในเวลานั้น ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ ทางสายตระกูล ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าว่า เหตุที่คนสืบทอดสมบัติต่าง ๆ ของวังนั้นไม่ใช่ลูกหลานหรือบรรดาญาติทางสายตระกูล มิใช่เพราะเจ้าเมืองไม่มีลูกให้รับการสืบทอด แต่เนื่องจากลูกเจ้าเมือง

ไม่มีคุณสมบัติหรือความสามารถที่จะสืบทอดได้ สมบัติต่าง ๆ จึงถูกยกให้คนใช้ทั้งหมด คำบอกเล่าของผู้เฒ่า ผู้แก่ในประเด็นนี้นั้นถือเป็นเพียงการสันนิษฐานหรือคาดเดาถึงสาเหตุที่สมบัติต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ถูกสืบทอดต่อแก่ลูก แต่กลับถูกสืบทอดต่อแก่บ่าวในเรือน ซึ่งไม่มีความสัมพันธ์ทางสายตระกูลแต่อย่างใด

เมื่อจาบังติกอที่ถือเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญสถานที่หนึ่งแล้ว ไม่เพียงสถานที่ที่สำคัญ ๆ เท่านั้นที่น่าสนใจและน่าศึกษา ผู้คนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความเชื่อ ล้วนมีเรื่องเล่าที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เฒ่า ผู้แก่ในพื้นที่เล่าว่า ปัตตานีในอดีตนั้นมีการผลิตเหรียญเพื่อใช้เป็นของตนเอง และมีแหล่งผลิตเครื่องทองเหลือง ซึ่งเป็นอาชีพของคนในอดีต นอกจากการผลิตเครื่องทองเหลืองแล้วยังมีการทำนา ซึ่งเป็นที่นาเป็นของเจ้าเมือง ส่วนประชาชนเป็นคนทำ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวหรือฤดูเก็บผลผลิต เจ้าเมืองซึ่งเป็นเจ้าของที่นาจะส่งคนในวังไปรับข้าวสาร ลำเลียงผ่านเส้นทางแม่น้ำกลับมายังวัง ส่วนในประเด็นความเชื่อนั้น ในอดีตผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีความเชื่อ หรือ มีความศรัทธาในตัวมนุษย์ด้วยกันเนื่องด้วยความพิเศษ หรือความสามารถในการทำบางสิ่งบางอย่างที่มนุษย์คนนั้น ๆ มีเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป เช่น กรณี “เจ้าเมือง” ที่ในอดีตเป็นเสมือนหมอชาวบ้านที่สามารถให้การรักษาความเจ็บป่วยเพราะในอดีตคนมักจะขอการรักษาจากผู้มีบุญหรือผู้มีวาสนาดี และกรณี “โต๊ะอาเยาะ” ที่ผู้เฒ่า ผู้แก่เล่าว่า “เป็นคนวาลี” ที่ผู้คนต่างพากันขอในสิ่งที่ต้องการ และเมื่อได้ในสิ่งที่ต้องการก็จะมีการทำพิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวในรายละเอียดข้างต้น ในประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่า ความเชื่อของคนในอดีตนั้น มีลักษณะเป็นการ “ศรัทธา”

ในตัวบุคคลมนุษย์ด้วยกัน แต่มีลักษณะหรือความสามารถที่พิเศษต่างไปจากบุคคลทั่วไป ซึ่งแม้ลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นการกราบไหว้ บูชา แต่อย่างใด แต่เป็นลักษณะของการให้ความศรัทธาในตัวมนุษย์ด้วยกัน อย่างไรก็ตามความเชื่อและความศรัทธาในลักษณะดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ผิดกับหลักศาสนาอิสลาม เรียกว่า “ชิริก” หมายถึง การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ในที่นี้คือ การเชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีพลังอำนาจความสามารถที่จะให้คุณประโยชน์หรือให้โทษต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ หรือการเชื่อว่าผู้วิเศษบางคนไม่ว่าจะเป็นหรือตายแล้ว สามารถจะให้การรับรองช่วยเหลือให้มีสถานภาพที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามความเชื่อที่ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่านั้น คือ ความเชื่อในอดีตที่ในปัจจุบันความเชื่อในลักษณะดังกล่าวนั้นไม่มีแล้ว ผู้เฒ่า ผู้แก่ กล่าวว่า “ปัจจุบันความเชื่อในลักษณะดังกล่าวไม่มีแล้ว เนื่องจากคนมีการศึกษา” ในการศึกษาครั้งนี้ได้ถามว่า ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้สูญสิ้นไปหมดแล้ว หรือยังมีปรากฏบ้าง ผู้เฒ่า ผู้แก่ กล่าวว่า ก็ยังมีอยู่บ้างสำหรับบางคนแต่ไม่ค่อยนิยม และไม่ค่อยพบเห็นอย่างในอดีต

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา กุจิ. สัมภาษณ์, 22 พฤศจิกายน 2561.

กุเวยะห์ อันฮาดัน. สัมภาษณ์, วันที่ 6 ธันวาคม 2561.

นิอัब्ดุลรากิบ ศิริเมธากุล. 2543. ประวัติศาสตร์ปัตตานี. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี :

โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา.

เจ๊ะรอปีอะห์ ดาโต๊ะ. สัมภาษณ์, วันที่ 5 ธันวาคม 2561.

แหวฮารน แวมามะ. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2561.

ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวนั้นก็ยังคงมีในสังคมมุสลิมปัจจุบัน ซึ่งหากพิจารณาเป็นสัดส่วนก็คงเป็นส่วนน้อยมากที่ยังคงเชื่อและปฏิบัติเช่นนั้น ถึงอย่างไรแล้ว ความเชื่อ หรือความศรัทธาไม่อาจเป็นสิ่งที่สามารถบังคับหรือตัดสินกันได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาจก้าวท้าวได้

อย่างที่กล่าวในข้างต้นว่า การศึกษานี้จะเป็นการศึกษาที่กำหนดวิธีการศึกษาอย่างชัดเจนคือการบอกเล่าของผู้เฒ่า ผู้แก่ในประเด็นต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษานี้จึงเหมือนการค้นหา สอบถามเพื่อทราบถึงข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ในลักษณะเรื่องเล่า ผลการศึกษาในบางประเด็นจึงเป็นเพียงมุมมอง บางประเด็นเป็นการให้ข้อสันนิษฐาน หรือบางประเด็นเป็นภาพความทรงจำในอดีต การศึกษาในครั้งนี้จึงไม่อาจเป็นการสรุปผลในประเด็นต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร แต่การศึกษาในครั้งนี้ก็พอที่จะเป็นพื้นฐานหรือแง่มุมเล็ก ๆ ในประเด็นต่าง ๆ ได้ ซึ่งถือเป็นข้อมูลอีกลักษณะหนึ่งที่มีความแตกต่างบ้างกับเอกสารหรือหนังสือประวัติศาสตร์ที่มีข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับจายันติกอแห่งนี้ ■